

УДК 316.446 (44)«19/20»

Сипко Богдана

**ВІД «ГЕТТО» ДО «ЕКСТЕРИТОРІАЛЬНОСТІ»:
«СКЛАДНІ» ПЕРЕДМІСТЯ ФРАНЦІЇ ОЧИМА
ЇХ МЕШКАНЦІВ**

У статті на основі інтерв'ю та творів художньої літератури проаналізовано сприйняття та трактування мешканцями передмість кварталів, де вони жили. Основну увагу звернено на уявлення іммігрантів другого та третього покоління.

Ключові слова: «складні» передмістя, Французька Республіка, геттоїзація.

Сыпко Б.

**ОТ «ГЕТТО» К «ЭКСТЕРРИТОРИАЛЬНОСТИ»:
«ПРОБЛЕМНЫЕ ПРИГОРОДЫ ФРАНЦИИ
ГЛАЗАМИ ИХ ОБИТАТЕЛЕЙ»**

В докладе на основании интервью и произведений художественной литературы анализируется восприятие жителями пригородов кварталов, где они обитали. Основное внимание обращено на представления иммигрантов второго и третьего поколений.

Ключевые слова: «проблемные» пригороды, Французская Республика, геттоизация.

Sypko B.

**FROM «GHETTO» TO «EXTRATERRITORIALITY»:
FRANCE'S «DANGEROUS» SUBURBS THROUGH
THE EYES OF THEIR RESIDENTS**

The author examines on the basis of interviews and fiction literature the attitude of suburbanites towards their neighborhood. The main attention is drawn to the representations of immigrants of the second and the third generations.

Key words: «dangerous» suburbs, the French Republic, islam, ghettoisation.

Те, що в сучасній Франції називають «складними» кварталами, або «складними міськими зонами», почало формуватися після Другої світової війни. Значні людські втрати та відбудова промисловості сприяли масовому запрошенню робітників-іммігрантів, особливо з французьких колоній. У 1960-х рр. почалася імміграція за принципом «об'єднання сімей», тобто у Республіку почався наплив жінок та дітей робітників, які вже кілька років працювали на благо Франції. Але гідного житла приймаюча держава не могла їм запропонувати. Тому в передмістях великих промислових центрів з'явилися бідонвілі. У 1966 р., за даними Міністерства внутрішніх справ, у Французькій Республіці було 255 бідонвілів, у тому числі 119 в Іль-де-Франсі, де мешкало 75 346 осіб. Що ж стосується національних характеристик населення бідонвілів, то 42,1% становили вихідці з Північної Африки, 20,6% – португальці, 7,8% – французи, 5,5% – іспанці, 24% – інші, насамперед цигани [4, р. 31].

У 1970–1980-х рр. соціальне житло, тобто «помешкання із помірною оплатою», почало витісняти стихійне житло іммігрантів. Ці численні багатоповерхівки, збудовані на швидкоруч, і стали символом робітничих французьких передмість. Сірі ансамблі висоток, або «веж», як їх називають самі французи, переважають в ансамблі Сен-Дені¹ і в 2014 р. Поступово «корінні французи» покидали «червоні квартали» (ці зони називали так через переважаючий вплив Комуністичної партії Франції). Цей процес гарно змалювала уродженка передмістя Валь-Фурре Селіма Сеніні в автобіографічній повісті: *«Корінні французи покидають передмістя і прямують у квартири в центрі міста або невеличкі будиночки у довколишніх селищах. Таким чином, вони залишили нас самих між нами, іммігрантами...»* [11, р. 22]. В останнє десятиліття ХХ ст. «складні» передмістя «покинули» й представники лівих політичних сил, залишаючи простір ісламістам, про що в інтерв'ю Хаміду Шаушу розповіли мешканці Сен-Дені 28-річний Ашур та 29-річна Хурія. Так, Ашур стверджував, що *«впродовж 1980–1990-х рр. всі покинули квартали, як соціалісти чи комуністи, так і праві. Всі їх покинули. Там з'явилася со-*

¹ Паризьке передмістя, 93-ій департамент Франції, за даними Міністерства внутрішніх справ Франції на першому місці за злочинністю та часткою іммігрантів у 2013 р.

ціальна маргіналізація, расизм. А що залишилося? А ці групи [ісламісти – Б. С.] скористалися із ситуації, що склалася». Хурія у ситуації, що склалася, звинуватила саме політиків: «У 1990-х рр. були численні повстання у передмістях, але замість того, щоби зайнятися проблемами все більше ізольованої молоді, цим фундаменталістам дозволили там освоїтися» [5, р. 558–588].

У пересічних французів «складні міські зони» асоціювалися насамперед із погромами, злочинністю, молоддю із девіантною поведінкою, іммігрантами та ісламом. А як же бачили свої квартали їх мешканці? Уважне прочитання художніх та автобіографічних творів, написаних іммігрантами другого та третього покоління, та інтерв'ю із жителями міських окраїн дозволяє викремити кілька невід'ємних складових «уявного передмістя»:

1. **«Стіни», «огорожі»** або **«мури»**. Зокрема, французькі соціологи Северін Фонтен та Абдель Менцель, які у 2001–2002 рр. прожили три місяці в одному зі «складних» передмість, серед іншого зафіксували твердження, які підкреслювали відмежування суспільства від проблемних кварталів. Зокрема, зачитуємо такі судження: «*Ти бачив квартал? Вони [французи – Б. С.] залишили лише два входи. Навколо огорожа або заводи*», «*Ви бачили? Мені здається, що нас закрили...*» [6]. Молода французька письменниця Фаїза Ген у дебютному романі 2004 р. порівняла бар'єри між загалом суспільства та мешканцями складних передмість із Берлінською стіною та лінією Мажіно: «*Вони [французи – Б. С.] нічого не тямля в соціальній різномірності й культурному багатоманітті. Ну, та їхньої вини в тім немає. Існує ж бо чіткий поділ поміж районом Параді, де я мешкаю, і приміською зоною Руссо. Нескінченні ґратовані огорожі, настільки давні, що й іржею вкрилися, довжелезні камінні мури. Це ще гірше, ніж лінія Мажіно чи Берлінська стіна...*» [1, с. 68–69].

2. **«Бетон», «сірість»**. Так, Даман навесні 2004 р. в інтерв'ю Махназ Шіралі розповів: «*Я народився між стінами кварталу. Це тут я виріс. Часом мені здається, що я є частиною цих стін, як цеглина чи шматок бетону*» [12, р. 47].

3. **«Ненависть», «безвихідь»**. Яскравим прикладом такого дискурсу є слова Язіда: «*Я хочу покинути передмістя, щоби дати шанс моїм дітям. Гетто – це не випадковість, це соціальний проект; нас тут поселили, бо ми мусульмани [...] Коли ти тут живеш, ти відчуваєш ненависть. Коли горять авто, люди*

бачать лише полум'я і обвуглені каркаси по телевізору. А ми щодня вдихаємо чорний дим ненависті, жорстокості, і це роз'їдає нас із середини» [9, р. 226]. Жорсткість мешканців передмість обґрунтовував і письменник кабільського походження Мунсі (або ж «французький араб», як він сам себе називав). Зокрема, у 1995 р. він писав: «Моє життя почалося на засміченому пус-тирі, на околиці – там, де закінчувалося місто. Де зупиняється його життя. Тому ми відчували себе вигнаними зі суспільства, доводячи до краю це своє відчуття: ламали, грабували, били ві-трини...» [2, с. 158].

Тому, з огляду на все вищезазначене, можна підкреслити, що уявлення про гетто були поширені серед мешканців «складних» кварталів. Але, на відміну від американських, ці «гетто» не були гомогенними ні в етнічному, ні в соціальному вимірах. Їхні жи-телі, за словами соціолога Мохназ Шіралі, не були «ні злочинця-ми, ні жертвами, а лише продуктом незавершеної та непродума-ної інтеграції» [12, р. 7].

Проте, оскільки суспільство, на думку цих людей, відкинуло їх, вони почали будувати свій «екстериторіальний простір» на території Республіки. Частина мешканців «складних» міських зон перестали вважати свої квартали складовою Франції. Так, для ліцеїстки Аїші, яка жила у кварталі Пантен, що лише за одну зупинку від найближчої станції сьомої лінії паризького метро, столиця була чимось «важкодоступним і міфічним» [7, р. 35]. Прикметним є й пояснення причин освистання Марсельєзи²: «Цей матч у жодному випадку не мав проходити у Сен-Дені, бо тут забагато арабів. Якби ми жили у Франції, або в Парижі, ми б ніколи не освистали Марсельєзу» [10, р. 69].

Таке бачення Сен-Дені відобразилося і в художній літера-турі. Наведемо найяскравіший уривок із твору Фаріда Буарура «Інш'Аллах, я приїхав»: «Саїд жив у бідному кварталі Сен-Дені. Луїза та Мусса, які раніше не були у Франції, дивувалися безла-дом та шумом. Спантеличений Мусса запитав друга:

² У 2001 р. в Парижі на Стад де Франс (Сен-Дені) відбувся фут-больний матч між збірними Франції та Алжиру. Закономірно, що французька збірна виграла. Але вболівальники, здебільшого іммігран-ти другого та третього покоління, які народилися та вирости в Респу-бліці, освистали Марсельєзу.

– *І це Франція?*

– *Якщо ти хочеш побачити Францію, треба йти у Нейї* [багате передмістя – Б. С.] *або в 16 округ* [в адміністративному відношенні Париж поділений на 20 округів – Б. С.], – *гірко відповів Саїд*» [3, р. 102]. А Сен-Дені – це де-юре Франція, Париж, тут навіть проходить тринадцята лінія метро... Проте, як бачимо, у Франції і справді з'явилися своєрідні «внутрішні кордони», які соціолог Дідьє Фассен охарактеризував, як «межі між расизованими соціальними категоріями, успадкованими від подвійної історії колонізації та імміграції» [8, р. 6].

Отже, населення «складних» передмість нарікало на відокремленість від інших районів (стіни, мури, огорожі), однотонний пейзаж (сірість, бетон) та депресивність (безнадія, ненависть, жорстокість). Ця своєрідна геттоїзація сприяла появі дискурсу «екстериторіальності». Тому мешканці проблемних кварталів позиціонують себе у межах кордонів Французької Республіки й одночасно поза ними.

Література:

1. Ген Ф. Завтра кайф : повість / пер. з франц. Л. Кононовича. – Львів : Кальварія, 2009. – 144 с.
2. Прожогина С. «Живущие на окраинах»: социальные изгои или «забытые» граждане? / С. Прожогина // История и современность. – 2011. – № 2. – С. 150–178.
3. Bouarour F. Inch Allah, j'arrive / Farid Bouarour. – Paris : Éditions Imago, 2006. – 176 p.
4. Bussillet D. L'âme des foyers. Travailleurs algériens de Nanterre / D. Bussillet. – Calourg : Cahiers du Temps, 2013. – 96 p.
5. Chaouche H. Islam et laïcité. Les représentations sociales chez les générations issues de l'immigration en France. Le cas de l'immigration maghrébine. Thèse pour le doctorat de sociologie de l'Université Paris 8. Soutenue le 2007. – 674 p.
6. Configurations sociales et spatiales de deux quartiers «politique de la ville» contrastés. Elements d'observation comparés / F. Bailleau, P. Pattegay, S. Fontaine, A. Menzel // Sociétés et jeunes en difficultés. – Automne 2007. – № 4 [En ligne]. – URL: <http://sejed.revues.org/index2033.html> // 26.11.09.
7. Keaton Tr. D. Muslim Girls and the Other France. Race, Identity Politics, Social Exclusion / Trica Danielle Keaton. – Bloomington : Indiana University Press, 2006. – 224 p.

8. Les nouvelles frontières de la société française / sous la dir. de D. Fassin. – Paris : La Découverte, 2010. – 600 p.

9. L’islam dans la cité. Dialogue avec les jeunes musulmans français / Sous la dir. de Philippe Yacine Demaison. – Paris : Éditions Albin Michel, 2006. – 288 p.

10. Mansouri M. Révoltes postcoloniales au cœur de l’Hexagone. Voix d’adolescents / Malika Mansouri. – Paris : PUF, 2013. – 200 p.

11. Senini S. Du côté de chez moi. Témoignage / Salima Senini. – Paris : Éditions des Arènes, 2013. – 240 p.

12. Shirali M. Entre islam et démocratie. Parcours de jeunes Français d’aujourd’hui / Préf. de D. Schnapper. – Paris : Armand Colin, 2007. – 256 p.